FOR SOCIETY

JONGERENCAMPUS NEOS

Rapportage startfase

Onderzoekers: Jitske van der Sanden, Michelle van Gent
Project: WSD, deelproject Neos Jongerencampus
Datum: 1 december 2025

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het ministerie van VWS

BY NC SA

Werkplaats Sociaal Domein
Noord-Brabant Fontys

Jongerencampus Neos

Rapportage startfase

Werkplaats Sociaal Domein
Noord-Brabant Fontys

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het Ministerie van VWS

Project	: Werkplaats Sociaal Domein
Deelproject	: Neos, jongerencampus
Datum	: 1 december 2025
Onderzoekers	: Jitske van der Sanden, Michelle van Gent
Lector	: Mariël van Pelt

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2
Inleiding 3
Doel- en vraagstelling 3
Aanpak en activiteiten 5
Resultaten 6
1. Groepssamenstelling 6
2. Opbrengsten voor jongeren 7
3. Manier van begeleiden 10
4. Inspraak van jongeren 12
5. Bereikbaarheid en herkenbaarheid van de locatie 14
Conclusie en vooruitblik 16
Geraadpleegde literatuur 19

Inleiding

Om tegemoet te komen aan de wachtlijsten-problematiek en jongeren op een laagdrempelige manier te kunnen ondersteunen ontstond binnen Neos - een regionale organisatie voor maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, begeleid- en beschermd wonen en voor herstelgerichte ondersteuning - in samenspraak met jongeren, het idee om een jongerencampus te ontwikkelen. Een centrale, positieve en inspirerende plek waar jongeren zelf de regie hebben en waarbinnen professioneel en informeel aanbod op het gebied van sport en spel, zelfontwikkeling en mentale gezondheid samenkomen. Hoewel jongeren met ondersteuningsvragen op de campus terecht kunnen, is het idee om de focus in eerste instantie niet zozeer op problemen te leggen, maar juist op ontmoeting, inspireren en het bouwen van een gemeenschap waar jongeren ook leeftijdsgenoten buiten hun eigen 'bubbel' kunnen ontmoeten. De stem van jongeren moet een nadrukkelijke plek krijgen binnen deze campus.

Het in de praktijk brengen van het idee van de campus vraagt om 'out of the box' denken. In het voorbereidende traject - het idee ontstond 2,5 jaar geleden - ontdekte Neos dat de eisen die gemeenten en fondsen aan financiering stellen lastig te verenigen zijn met het idee van de campus. Zo zien gemeenten en fondsen graag een duidelijke omschrijving van doelgroep en leeftijd, terwijl het voor Neos juist gaat om het verbinden van diverse groepen en leeftijden. Ook ontvangen fondsen en gemeenten graag een duidelijk activiteitenplan terwijl Neos dit afhankelijk wil maken van de input van jongeren. Bovendien zeggen gemeenten en fondsen graag eerst te willen zien dat de aanpak werkt alvorens zij financiering beschikbaar stellen.

Neos heeft daarom besloten om alvast klein te beginnen met eens per week een activiteit met jongeren en partners (Ons psychologie, Meneer Rick en het Recovery college) waarvan bekend is dat zij enthousiast zijn over het idee van de campus, op een plek die Neos zelf beschikbaar heeft. In de tussentijd werkt Neos toe naar een go/no go moment (in december 2025) en nieuwe subsidieaanvraag zodat zij het project kunnen uitbouwen.

Doel- en vraagstelling

Neos heeft het lectoraat Sociale Veerkracht gevraagd om een rol te spelen bij het in kaart brengen van eerder opgedane inzichten bij soortgelijke projecten en opgedane ervaringen tijdens de startperiode van de jongerencampus. Vragen daarbij zijn:

- Wat is er op basis van eerdere projecten al bekend over werkzame elementen bij het vormgeven aan een jongerencampus of vergelijkbaar initiatief?

- Hoe kunnen de betrokkenen bij de jongerencampus de campus samen met jongeren vormgeven en hoe doen zij daarbij recht aan hun stem?
- Hoe kunnen diverse partners domein- en expertise overstijgend met elkaar samenwerken in het belang van jongeren?

Deze vragen passen goed bij de thematiek van twee lectoraten van Fontys, het lectoraat Sociale Veerkracht en lectoraat Samenlevingspedagogiek, die in dit project gezamenlijk optrekken. Omdat de startfase van het project (september-november) te kort was om op al bovenstaande vragen gedegen antwoord te geven, richten we ons in deze rapportage op het in kaart brengen van de eerste ervaringen van alle betrokkenen en het relateren van die ervaringen aan wat we weten uit eerdere projecten van onze lectoraten. In een volgend stadium zouden we nader onderzoek kunnen doen door de praktijk gedurende langere tijd te volgen.

Thematische inbedding lectoraat Sociale veerkracht

De centrale vraag van het lectoraat Sociale veerkracht luidt: *hoe zien processen van sociale veerkracht eruit, hoe kan sociale veerkracht ondersteund worden met samenlevingsopbouw en structureel werken en wat vraagt dat van het handelen van sociaal werkers*? Doelstellingen daarbij zijn:

1. Het verstevigen van sociale cohesie en sociaal kapitaal.
2. Capaciteitsontwikkeling van leden van de sociale gemeenschap en sociaal leren.
3. Versterken van democratie en zeggenschap.
4. Maatschappijhervorming en het realiseren van verandering in de leefomgeving op thema's die door de gemeenschap belangrijk worden gevonden.

Het idee van de jongerencampus, met een focus op (informeel) leren, het verstevigen van het sociaal kapitaal van jongeren en het centraal stellen van hun stem, sluit nauw aan bij de eerste drie genoemde doelstellingen. Binnen bovengenoemde bredere lectoraatsdoelstelling, sluit de jongerencampus bovendien aan bij één van de centrale themalijnen van het deelproject Werkplaats Sociaal Domein, waar Neos partner van is: 'talentontwikkeling en zeggenschap van jongeren'.

Thematische inbedding lectoraat Samenlevingspedagogiek

Een van de onderzoeksvragen die centraal staat bij het lectoraat Samenlevingspedagogiek luidt: *Hoe kunnen jeugdigen in hun vorming ervaringen opdoen met democratisch betrokken burger zijn?* Deze vraag sluit aan bij de doelstelling van Neos over de gezamenlijke vormgeving van de campus, waarbij samenwerken centraal staat met jongeren, partners en andere betrokkenen. Het idee sluit aan bij de gedachte dat jongeren op deze manier ervaringen

opdoen met democratisch betrokken burgerschap, waarbij de campus gezien kan worden als een plek met mensen met verschillende belangen, perspectieven en ervaringen, en waarbij sprake is van maatschappelijke betrokkenheid.

Aanpak en activiteiten

Door inzichten uit eerder onderzoek in kaart te brengen en gedurende een korte periode mee te lopen tijdens de pionier-fase van de jongerencampus, werken we toe naar een bondige verslaglegging van het doorlopen traject en beschrijven we vragen- en aanknopingspunten voor de doorontwikkeling van de jongerencampus. Meer concreet hebben we gedurende de periode september – november 2025 de volgende activiteiten bijgewoond/ondernomen:

- Startbijeenkomst met partners, waarbij ook drie jongeren aanwezig waren
- Twee bijeenkomsten van de jongerencampus:
    - Een bijeenkomst gericht op mentale gezondheid (waarin onder meer het spel ‘over de streep’ werd gespeeld), aanwezig 8 jongeren.
    - Een bijeenkomst gericht op het spelen van een gezelschapsspel (een speciaal voor de jongerencampus ontworpen versie van Monopoly), aanwezig 5 jongeren.
- Tussenevaluatie met de betrokken partners en twee jongeren
- Inzage in de digitale evaluaties die per bijeenkomst zijn ingevuld door de aanwezige jongeren (n=24)

Vanwege de focus op praktijkkennis en de ervaringen van de betrokkenen zelf, is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksopzet (Boeije, 2015). Tijdens de bijgewoonde activiteiten van de jongerencampus maakten we, passend bij dit type onderzoek, zogenaamde fieldnotes, waarin feitelijke beschrijvingen en reflecties en interpretaties van de onderzoeker werden vastgelegd. Deze fieldnotes hebben we tussentijds informeel teruggekoppeld aan Neos en besproken binnen het onderzoeksteam. Op die manier zijn we tot beschrijving van een aantal kernthema's gekomen die centraal lijken te staan in de startfase van de jongerencampus. Het is belangrijk om te vermelden dat het om een (zeer) kleinschalig onderzoek gaat en dat het op basis van dit onderzoek niet mogelijk is om grootschalige uitspraken te doen/te generaliseren.

Resultaten

We hebben de opgedane inzichten tijdens de startfase van de jongerencampus gebundeld aan de hand van de volgende vijf thema's: groepssamenstelling, opbrengsten voor jongeren, manier van begeleiden, inspraak van jongeren en bereikbaarheid en herkenbaarheid van de locatie. Bij ieder thema beschrijven we eerst wat we tijdens de diverse activiteiten hebben geobserveerd en gehoord. Vervolgens leggen we verbinding met wat we over dit thema weten uit eerdere projecten van de lectoraten Samenlevingspedagogiek en Sociale Veerkracht.

1. Groepssamenstelling

Neos beoogt met de jongerencampus een diverse groep jongeren aan te trekken; jongeren van binnen en buiten Neos, met en zonder ondersteuningsbehoefte en van verschillende leeftijden. Het idee is dat jongeren op de campus ook andere jongeren van buiten hun eigen bubbel ontmoeten. Uit de onderzoeksactiviteiten komt naar voren dat de groep deelnemende jongeren in korte tijd is gegroeid naar een vaste kern van ongeveer zeven jongeren. Aanvullend daarop sluiten er wisselend nieuwe gezichten aan (in totaal zijn er ongeveer 12 jongeren bereikt). Het betreft voornamelijk jongeren die bij Neos in traject zijn, maar er sluiten ook jongeren aan van buiten Neos (die bijvoorbeeld meekomen met één van de andere jongeren). Tijdens de bijgewoonde bijeenkomsten was een diverse groep jongeren aanwezig in termen van geslacht en culturele afkomst, maar duidelijk werd wel dat zij een aantal zaken met elkaar delen, zoals: financiële problemen, moeizaam verlopen opleidingstrajecten, een moeilijke jeugd en het hebben van weinig sociale steun. Ook viel op dat het voornamelijk om oudere jongeren (20-27 jaar) ging. Een fragment afkomstig uit de fieldnotes van een van de bijeenkomsten waarin het spel ‘over de streep’ werd gespeeld maakt bovenstaande verder duidelijk:

> “Ben jij opgegroeid in een 1 ouder gezin”, vraagt de begeleider? Deze vraag roept vragen op bij de jongeren. Een jongere zegt: “ik heb helemaal geen ouders die me hebben opgevoed, telt dat ook”? De begeleider maakt er een gebroken gezin van. Vier jongeren lopen over de streep. Eén vertelt dat hij op zijn 6e uit huis is geplaatst. Een andere jongen vertelt dat zijn ouders alcoholist zijn, “ik heb mezelf opgevoed”. Een meisje herkent dat “dat heb ik ook, bij mijn vader” en daarna “ik heb wel een moeder, of nou ja, die heeft haar best gedaan”. [Activiteit jongerencampus]

De jongeren die deelnemen onderstrepen tijdens korte gesprekken en de tussenevaluatie het belang van vertrouwde gezichten. Zij vinden het prettig als er niet iedere week een heleboel nieuwe jongeren aansluiten. Het netwerk van jongeren dat tot nu toe deel heeft genomen aan de activiteiten van de campus kunnen we hiermee vooral als ‘bonding’ typeren; het gaat om een groep met een vergelijkbare achtergrond (Szreter, 2000).

Wat weten we over dit thema uit eerdere projecten?

Homogene (zogenaamde bonding) netwerken, van gelijkgestemde mensen met een soortgelijke achtergrond, zijn belangrijk voor een gevoel van ergens bij horen, een gevoel van veiligheid en voor identiteitsvorming (Szreter, 2000). Het belang van 'ergens bij horen' wordt onderstreept in een onderzoek naar een pedagogische vrijplaats ('Sparrenhof'): een plek waar jongeren zichzelf kunnen ontwikkelen zonder prestatiesdruk te ervaren en waarbinnen ruimte is voor verbondenheid, autonomie en hoop (Van Gent & Kooijmans, 2024). Bij het onderzoek naar Sparrenhof werd ontdekt dat jongeren 'een sense of belonging' kunnen ervaren door de waardevolle en open gesprekken die zij met elkaar voeren, door het ervaren van steun en door het gevoel te hebben jezelf te mogen zijn (Van Gent & Kooijmans, 2024).

Sterk homogene netwerken zijn dus belangrijk, maar kunnen (onbewust) ook een uitsluitende werking hebben naar mensen die (in eerste instantie) niet bij de groep horen. In een van onze projecten gericht op het versterken van zorgzame gemeenschappen binnen buurten zagen we dergelijke processen van in- en uitsluiting terug (Van der Sanden, 2018a). Al snel vormden zich binnen deze buurten een hecht netwerk van mensen die samen allerlei activiteiten ondernamen. Juist dit hechte netwerk vormde voor sommige mensen uit de buurt een drempel om zelf ook deel te gaan nemen en voor sommigen vormde de hechte groep zelfs een bedreiging. Hierdoor ontstonden er onbedoelde en onverwachte spanningen in de buurt (zie Van der Sanden, 2018b). Hoewel dit wellicht een wat extreem voorbeeld in bovendien een andere context is, leert het ons dat het bij gemeenschapsvorming altijd belangrijk is om oog te hebben voor dit soort in- en uitsluitingsprocessen en om naast het versterken van homogene netwerken, aandacht te hebben voor bridging contacten; contacten tussen mensen die niet tot dezelfde groep behoren. Uit onderzoek is gebleken dat juist dit soort netwerken een rol spelen bij sociale mobiliteit (Szreter, 2000).

2. Opbrengsten voor jongeren

Wat zijn de motieven en drijfveren om deel te nemen en wat brengt het hen? Jongeren hebben verschillende redenen om deel te nemen aan de activiteiten. Tijdens korte gesprekjes met jongeren valt op dat hun beweegredenen vaak een sociaal element bevatten. Zo willen jongeren bijvoorbeeld anderen ontmoeten, niet alleen zijn, ervaringen met elkaar delen en anderen tot steun zijn. Dat er nieuwe contacten ontstaan wordt al snel duidelijk tijdens de bijeenkomsten: jongeren die elkaar voorheen niet kenden gaan bijvoorbeeld samen roken tijdens de pauzes en er worden telefoonnummers uitgewisseld. Sommige jongeren hebben meer individuele redenen om deel te nemen aan de activiteiten van de jongerencampus. Ze willen bijvoorbeeld bepaalde vaardigheden leren of zichzelf persoonlijk ontwikkelen. Zo vertelt één van hen tijdens de tussenevaluatie: ik doe mee om "mezelf te leren kennen, de journey die ik heb gemaakt, de stappen die ik heb gezet ten opzichte van de persoon die ik vorig jaar was". Deze meer individuele en sociale beweegredenenhoeven hoeven elkaar niet uit te sluiten, zoals blijkt uit het volgende citaat van een van de jongeren: "Ik ben hier vooral

om niet alleen te zijn en om nieuwe mensen te leren kennen, en om aan mezelf te werken en op het positieve te focussen". Sommige jongeren starten met een meer extrinsieke motivatie, bijvoorbeeld omdat hun trajectbegeleider hen heeft gestimuleerd om mee te doen. Langzaam verschuift deze extrinsieke motivatie naar een meer intrinsieke, zoals het volgende citaat duidelijk maakt: "In het begin was het een tip van mijn begeleider, maar later begon ik te zien; het is echt fijn. Ik vul de leegte in mijn agenda".

Als jongeren tijdens de tussenevaluatie de vraag krijgen wat zij van de inhoud van de bijeenkomsten tot nu toe vinden, geven zij in lijn met bovenstaande aan dat ontmoeting op de eerste plek zou moeten staan. Vanuit ontmoeting en gezelligheid ontstaat er ruimte voor diepgang. Zo legt een van de jongeren uit dat het niet fijn is om meteen met zware thema's en mentale gezondheid te beginnen.

> Jullie vallen dan met de deur in huis, niet iedereen vindt het comfortabel, dan haal je niet zo veel mensen binnen. Beter is om eerst luchtige activiteiten te doen, dan bouw je een band op, en vanuit daar kun je opbouwen. [Uit tussenevaluatie]

Naast de opbrengsten en beweegredenen die jongeren zelf noemen, lijken er ook aanwijzingen voor opbrengsten te zijn die wellicht niet direct opvallen en die jongeren zelf niet direct benoemen. Een fragment uit het observatieverslag van de tweede activiteit van de jongerencampus, waarin jongeren samen een speciale versie van het spel Monopoly spelen, maakt duidelijk dat jongeren elkaar (onbewust) coachen en steunen als het gaat om het hebben van een positief zelfbeeld:

> Iemand komt terecht op het vakje Phd. "Weet iemand wat dat is", vraagt de begeleider? Het blijft stil. Hij legt uit dat het bij de universiteit hoort en zegt dat hij het zelf ook niet wist en even heeft opgezocht. Het is een traject na je universiteit, voor best slimme mensen eigenlijk wel. "Ik vind het niet per se slimmere mensen op de uni eigenlijk" zegt iemand, ze hebben minder praktijkervaring. Er ontstaat een gesprek over slim zijn. De conclusie is dat de universiteit vooral betekent dat je goed bent in de boeken en cijfers, maar dat je op andere plekken weer andere dingen kunt leren waar je ook heel goed in kunt zijn. [Bijeenkomst jongerencampus]

Ook krijgen de jongeren door deelname aan de activiteiten van de jongerencampus toegang tot middelen en hulpbronnen die anders mogelijk niet beschikbaar voor hen zouden zijn geweest. Zo komt tijdens de geobserveerde startbijeenkomst de hobby van één van de deelnemers aan de orde. Zij blijkt erg creatief en houdt van kleding maken maar heeft geen geld voor een naaimachine. Eén van de begeleiders van Neos zegt daarop: "jouw naaimachine staat hierachter klaar". De jongerencampus kan voorzien in middelen die het uitvoeren van een hobby mogelijk maakt. Het gaat daarbij niet alleen om tastbare middelen, het kan ook gaan om het beschikbaar stellen van kennis- en informatie. Tijdens de eerdergenoemde Monopoly bijeenkomst bijvoorbeeld, wisselen begeleiders en jongeren op laagdrempelige wijze ervaringen en tips uit over diverse opleidingsvormen in Nederland. Op deze manier

heeft de bijeenkomst, zonder dat dit het eerste doel was, een informatieverstrekkend karakter.

Wat weten we over opbrengsten voor jongeren uit eerdere projecten

Uit systematisch literatuuronderzoek naar de veerkrachtontwikkeling van jongeren (Van der Zwet, Van der Sanden & Dooren-Sulsters, in druk) weten we dat deelname aan buitenschoolse activiteiten, het ontmoeten van peers en het deel uitmaken van een gemeenschap waar mentoren en professionals aanwezig zijn, een belangrijke en positieve rol spelen bij het ontwikkelen van veerkracht. Uit het eerdergenoemde onderzoek naar ontwerpprincipes voor pedagogische vrijplaatsen komt naar voren dat jongeren die kunnen oefenen met autonomie, verbondenheid en het exploreren van hun eigen vaardigheden in een bekrachtigende omgeving zonder prestatiedruk, meer positiviteit kunnen ontwikkelen (Van Gent & Kooijmans, 2024). Zij leren hiermee hun dromen, wensen, ideeën en ambities serieus te nemen en krijgen de ruimte om deze in hun eigen tempo te realiseren (Van Gent & Kooijmans, 2024). Pedagogische vrijplaatsen streven ernaar 'places of hope' te zijn, en werkzame elementen die hieraan bijdragen kunnen in verschillende settings worden overgenomen.

Sociale professionals spelen binnen een praktijk als de jongerencampus een belangrijke rol bij het versterken van de 'community' en bij het verstrekken van zogenaamd 'linking sociaal kapitaal' (Van Pelt & Ročak, 2023). Linking kapitaal is een bijzondere vorm van bridging sociaal kapitaal (Szreter, 2002; Szreter & Woolcock, 2004). Het betreft de banden en relaties tussen mensen die van elkaar verschillen, vooral daar waar het gaat om macht en hun toegang tot (hulp)middelen en bronnen (Szreter, 2002, p.579). Kenmerkend voor deze relatie is dat ondanks het verschil in macht, beide partijen op basis van wederzijds vertrouwen en respect een gezamenlijk doel willen bereiken. Een linking contact neemt de vorm van een soort 'sociale makelaar', die de voor hem of haar bereikbare middelen inzet om de ander te ondersteunen (Szreter, 2002). In die zin heeft een linking contact een empowerend karakter. Het aanboren van hulpbronnen van mensen is bovendien een belangrijke eigenschap van een democratische professional, zo benadrukken Van Pelt, Spierts, Verhoeven & Ham (2025) (zie ook verderop bij thema 4).

Uit ons onderzoek naar een praktijk die werk maakt van jongerenparticipatie bij beleidsvorming leren we dat jongeren binnen deze praktijk niet alleen inspraak en invloed ervaren met betrekking tot voor hen relevante thema's, maar ook de gelegenheid krijgen om trainingen te volgen gericht op ervaringskennis, ambassadeurschap en communicatie. Naast dat jongeren nieuwe vaardigheden leren en trainingen mogen volgen, bouwen zij in deze praktijk ook aan een netwerk. Deze netwerken zijn zowel als bonding - groepen die zich in elkaar herkennen - als bridging - contact tussen mensen van verschillende groepen - te typeren (Szreter, 2000). Deze bridging contacten komen veelal tot stand doordat jongeren binnen deze praktijk in contact komen met beleidsmakers en professionals die verbonden zijn

aan diverse organisaties. Inzichten uit eerdere projecten wijzen daarmee in sterke mate op de belangrijke rol van de aanwezige professionals om (leer)opbrengsten voor jongeren mogelijk te maken.

3. Manier van begeleiden

De activiteiten van de jongerencampus worden afwisselend begeleid door medewerkers van één van de drie partners. Deze partners vullen elkaar aan qua expertises: één partner is thuis in het verzorgen van buitenschools aanbod voor kinderen in de basisschoolleeftijd, een andere partner verzorgt (individuele) psychologische begeleiding op het gebied van mentale gezondheid en een derde partner heeft expertise op het gebied van herstel na een periode van psychische ontregeling. De partners komen bij elkaar tijdens start- en evaluatiebijeenkomsten en stemmen daar de inhoud en bemensing van de verschillende activiteiten van de jongerencampus met elkaar af. In eerste instantie is gekozen voor een opzet waarbij iedere partner afwisselend verantwoordelijk is voor een activiteit. De mensen die aanwezig zijn bij de start- en evaluatiebijeenkomsten zijn voor een deel, maar niet allemaal, de mensen die de activiteiten daadwerkelijk zelf begeleiden. Tijdens de eerste geobserveerde bijeenkomst is er vanuit een van de partners een stagiaire (psychologie) aanwezig om de bijeenkomst te begeleiden. De tweede geobserveerde bijeenkomst wordt begeleid door twee stagiaires (Mbo zorg en welzijn) en een medewerker van een van de partners. Daarnaast is er standaard een medewerker van Neos bij de activiteiten aanwezig. Zij vormt een vast en vertrouwd gezicht voor de jongeren die ook naar de dagbesteding komen op de locatie van de jongerencampus.

Tijdens de startbijeenkomst en tussenevaluatie geven de jongeren een aantal zaken aan die zij belangrijk vinden als het gaat om de begeleiding. In algemene zin moet het iemand zijn die aan kan sluiten bij de leeftijd van de jongeren, die af en toe grapjes maakt en die moeilijke zaken luchtig kan brengen. Ook specifieke vaardigheden met betrekking tot het omgaan met jongeren met specifieke ondersteuningsbehoeften worden genoemd:

> Je hebt iemand nodig die je goed kan lezen. Bijvoorbeeld in het geval van autisme of adhd, je moet aan kunnen voelen dat het te ver gaat. Dat je kan zien hoe iemand die zich voelt. Mensen die overprikkeld zijn. Je ziet het aan iemands gezicht. [Uitspraak jongere tijdens startbijeenkomst]

Tijdens de tussenevaluatie blijkt bovendien dat het belangrijk is dat begeleiders flexibel zijn en kunnen schakelen als een vooraf bedachte activiteit niet blijkt aan te sluiten of niet goed loopt. Ook het creëren van een veilige basis komt aan de orde, zeker als de activiteit in het teken staat van mentale gezondheid. Jongeren moeten de ruimte voelen om hun grenzen aan te geven.

Tijdens de activiteiten valt op de dat de begeleiders die aanwezig zijn bij de twee geobserveerde groepsbijeenkomsten qua leeftijd en taalgebruik goed kunnen aansluiten bij de jongeren. Jongeren geven dit zelf ook terug tijdens de tussenevaluatie en ook uit de digitale evaluaties blijkt dat zij tevreden zijn over de geboden begeleiding. Tijdens de observaties blijkt dat de begeleiders zich geïnteresseerd en begripvol tonen richting de jongeren en dat er een ontspannen en losse sfeer hangt. Aandachtspunten vormen soms de planning en indeling van de activiteiten, het maken van heldere afspraken en het tussentijds checken of de activiteit nog aansluit bij het energieniveau van de jongeren. Zo vertelt een van hen:

> Ik vind het leuk, maar ik denk dat de activiteiten beter voorbereid moeten zijn dan nu, soms moet er nog nagedacht worden van wat gaan we nu doen. Bijvoorbeeld tijdens boksen, ze wisten niet wat ze moesten doen daarna, dat was een dingetje. En dat er altijd een plan B is als er iemand uitvalt bijvoorbeeld. Bijvoorbeeld twee keer terug was er een activiteit uitgevallen en die activiteit ging niet door, maar moesten jullie ineens iets verzinnen. Het is goed als er altijd een plan B is. [Uit tussenevaluatie]

Ook het creëren van een veilige basis waarbinnen jongeren de ruimte voelen om hun grenzen aan te geven verdient verdere aandacht. Zo blijkt uit de tussenevaluatie dat jongeren de eerste geobserveerde bijeenkomst, die in het teken stond van mentale gezondheid, achteraf als heftig hebben ervaren.

> Jongere 1: De bijeenkomst bestond uit maar twee dingen [activiteiten], maar die waren allemaal met mentaal. Dat was echt een beetje veel, ik moest meteen slapen toen ik thuiskwam. Begeleider Neos: dat was een pittige bijeenkomst ben ik eens. Jongere 1: ik dacht het gaat een uurtje duren en daarvoor of daarna doen we iets leuks. Jongere 2: Ik had vooral last van de emoties van anderen. [Uit tussenevaluatie]

<u>Wat weten we hierover uit eerdere projecten?</u>

Uit het eerdergenoemde systematisch literatuuronderzoek naar veerkrachtontwikkeling van jongeren weten we dat de aanwezigheid van deskundige professionals een belangrijke veerkrachtbevorderende factor is. Binnen de context van de jongerencampus gaat het dan specifiek om deskundigheid op het gebied van jongeren met bepaalde ondersteuningsbehoeften en het begeleiden van groepen en zorgen voor een veilige sfeer.

Sieckelinck (2018) benadrukt dat jongeren voor hun ontwikkeling en identiteitsvorming zowel wortels als vleugels nodig hebben. De in een praktijk aanwezige begeleiders spelen hierbij een belangrijke rol. Voor een van onze eerdere projecten onderzochten we een kleinschalige jongerenwerkplaats die met hun aanpak in beginsel sterk investeerde in het ‘wortelen’. De gedachte hierachter is dat je eerst stevige wortels nodig hebt voordat je verder kunt bouwen. Voor het bewerkstelligen van een vertrouwensbasis tussen jongeren en de professionals werd binnen deze jongerenwerkplaats bij ieder nieuw traject dan ook ruim tijd en aandacht

ingeruimd. Zeker bij jongeren wiens vertrouwen in het verleden regelmatig geschaad is – en dat was bij de jongeren van deze werkplaats het geval – bleek dat extra belangrijk. Indien je jongeren wilt betrekken en engageren, dan dient dit vertrouwen eerst te worden hersteld (Sieckelinck & Kaulingfreks, 2022). We leren hiervan dat, voordat jongeren überhaupt aan grotere leerdoelen of opbrengsten kunnen toekomen, het belangrijk is als begeleiders de tijd te nemen om voor een veilige basis te zorgen.

Uit eerder projecten gericht op jongerenparticipatie, leren we dat de betrokken professionals op zorgvuldige wijze in contact treden met jongeren en in hun werkwijze voortdurend de aansluiting zoeken bij de leefwereld van de jongeren (Van der Sanden, Middendorp & Meiling, 2025; Kierkels & Rocak, 2024). Zelf geven de betrokkenen aan dat het belangrijk is om niet te snel in de actiemodus te schieten maar juist in de praktische aanpak stil te staan bij vragen als:

- Hoe benader je jongeren, hoe bouw je een band op en enthousiasmeer je ze, zonder dat je ze het gevoel geeft dat je iets van ze wil?
- Hoe nodig je jongeren uit voor bijeenkomsten, en hoe gebruik je daarbij de juiste middelen, taal, en timing. Hoe zorg je voor een veilige setting?
- Waar moet je op letten bij het vaststellen van een locatie voor een bijeenkomst (denk aan bereikbaarheid en sfeer van de ruimte)?
- Hoe kun je rekening houden met de groepsdynamica?

In de praktijk betekent dit dat zij veel tijd investeren in het in contact treden met jongeren. Zij beschouwen dit als wezenlijk onderdeel van jongerenparticipatie (zie ook thema 4) (Van der Sanden, Middendorp & Meiling, 2024). Dit komt ook naar voren in het onderzoek naar de eerdergenoemde ontwerpprincipes voor pedagogische vrijplaatsen. Daarin werd vooral duidelijk dat er tijd en ruimte geïnvesteerd moeten worden in het opbouwen van een vertrouwensband tussen professionals en jongeren. Naast tijd en ruimte vormden stabiliteit en veiligheid het fundament van een pedagogische vrijplaats. Deze elementen kunnen worden gezien als voorwaarden om daadwerkelijk te kunnen oefenen en groeien als mens (Van Gent & Kooijmans, 2024).

4. Inspraak van jongeren

De wens van Neos is om een jongerencampus voor en door jongeren te zijn. De wensen en stem van jongeren zou een expliciete plek in het vormgeven van de campus moeten krijgen. Tijdens de pilotfase van de jongerencampus krijgt het geven van een stem aan jongeren op twee manieren vorm: inspraak tijdens de projectgroep en tijdens bijeenkomsten van de jongerencampus zelf. Een klein groepje jongeren neemt deel aan bijeenkomsten van de projectgroep, waarbij naast de betrokkenen van Neos ook (representanten van) de drie andere partners die de activiteiten van de campus verzorgen aansluiten. Tijdens de pilotfase hebben we twee bijeenkomsten van de projectgroep bijgewoond: een startbijeenkomst en

een tussenevaluatie. Bij de startbijeenkomst waren drie jongeren aanwezig en bij de tussenevaluatie twee jongeren, waarvan er eentje ook bij de startbijeenkomst aanwezig was. Deelname aan de projectgroep gebeurt daarmee nog in wisselende samenstellingen. Tijdens deze twee bijeenkomsten werden de jongeren actief bij het gesprek betrokken doordat er diverse vragen aan hen gesteld werden, bijvoorbeeld over wat zij een aansprekende activiteit zouden vinden en over hoe zij de bijeenkomsten tot nu toe hebben ervaren. Tijdens de tussenvaluatie geeft een van de betrokken jongeren aan dat hij veel leert van aanwezig zijn bij een bijeenkomst als deze, omdat dat voor hem een nieuwe wereld is.

Tijdens de activiteiten van de jongerencampus is er vooral ruimte voor inspraak van jongeren door na afloop een evaluatieformulier in te vullen. Tijdens de tussenevaluatie geven jongeren echter aan dit als belastend te ervaren omdat het steeds dezelfde vragen zijn en het invullen lang duurt. Ook wordt duidelijk dat ze niet goed zicht hebben op het doel van de evaluaties. De betrokkenen van Neos hebben het formulier vervolgens aangepast.

Zowel tijdens de projectgroepbijeenkomsten als activiteiten van de jongerencampus is er nog weinig ruimte voor inspraak tussendoor, bijvoorbeeld door vooraf samen een agenda te bepalen en tussentijds te checken of jongeren andere ideeën hebben bij de invulling van de bijeenkomst.

Wat weten we hierover op basis van eerdere projecten?

Het hebben van inspraak is belangrijk voor jongeren. Zo is ‘je gehoord voelen’ een essentieel onderdeel van positief opgroeien (NJI, 2018). Jeugdigen leren op deze manier dat hun stem ertoe doet (De Winter, 2017, 2024). De Winter (2024) benadrukt in dit verband het belang van ‘agency’: “het vermogen van kinderen en jongeren om invloed uit te oefenen op hun sociale relaties, op beslissingen die hun eigen leven raken, op hun sociale omgeving en op politiek en beleid” (p.63). In een breder perspectief benadrukken Verhoeven, Spierts, Van Pelt & Ham (2025), die zich daarbij baseren op het werk van Albert Dzur, het belang van het delen van taken en macht tussen professionals en burgers (lees hier: jongeren). Door op deze manier te handelen leven professionals het belang van democratisch handelen in het klein voor en dragen zij bij aan het democratiseren van het publieke domein (Verhoeven, Spierts, Van Pelt & Ham, 2025).

Abdallah et al (2023) zetten stapsgewijs uiteen hoe je als praktijk kunt bijdragen aan het ontwikkelen van ‘agency van jongeren’:

1. Aansluiten: het met elkaar afstemmen, voortdurend checken of je elkaar nog begrijpt
2. Uitnodigen: veilige en vertrouwde omgeving en activiteiten creëren (een tussenruimte)
3. Uitdagen: comfortzone oprekken, jongeren de leiding geven
4. Agenderen: mogelijkheden voor jongeren uitbreiden

Een stem geven is daarmee een stapsgewijs proces, wat niet 'ineens' lukt. Je moet het langzaam op- en uitbouwen, het is een geduldig proces en zeker geen snelle interventie (Abdallah et al., 2023). De eerste en tweede stap, het aansluiten en creëren van een veilige ruimte, zorgen voor het fundament van waaruit jongeren zich uitgenodigd en veilig genoeg voelen om hun stem te laten horen. Uit ons onderzoek naar een praktijk die actief werk maakt van jongerenparticipatie bij beleidsvorming, weten we verder dat de volgende acties bijdragen aan het gevoel van jongeren dat hun stem ertoe doet:

- Duidelijkheid en heldere verwachtingen vooraf, zowel voor jongeren als andere betrokkenen (bijvoorbeeld door een duidelijke agenda op te stellen)
- Aansturen op terugkoppeling: wat is er met de inspraak van de jongeren gedaan?
- Het positioneren van jongerenparticipatie als niet vrijblijvend; het is een logisch onderdeel van de werkwijze.

Deze acties komen overeen met de uitkomsten van het onderzoek naar jeugdparticipatief ontwerpen van een pedagogische vrijplaats. Dekker (2022) voerde hierbij actieonderzoek uit en ontwikkelde een visual waarin de mate van participatie in verschillende fasen wordt onderscheiden. Deze fasen zijn als volgt:

1. Voorbereiden & doelen formuleren: bepalen welke rol jongeren hebben.
2. Randvoorwaarden stellen: vaststellen wie betrokken worden, welke verantwoordelijkheden er zijn en wie het aanspreekpunt is.
3. Uitvoering voorbereiden: samen met jongeren werken aan aantrekkelijke en passende werkvormen voor het doel en de doelgroep.
4. Uitvoeren van de methode: aandacht hebben voor de rol van jongeren en professionals, met een goede start en afsluiting.
5. Evalueren & vervolgstappen formuleren: samen met jongeren evalueren en tijd nemen voor opvolging die voor alle betrokkenen passend is (Dekker, 2022).

5. Bereikbaarheid en herkenbaarheid van de locatie

Een laatste thema heeft te maken met de bereikbaarheid en herkenbaarheid van de locatie van de jongerencampus. Als locatie is nu gekozen voor een bestaande plek voor dagbesteding van Neos. Deze locatie bevindt zich op een industrieterrein aan de rand van de stad waar ook een locatie van een sociale werkvoorziening te vinden is. De locatie is herkenbaar voor jongeren die reeds bij Neos in traject zijn en is bovendien net verbouwd waardoor de locatie op het gebied van ruimte en aanwezige faciliteiten goed past. Jongeren die aanwezig zijn bij de tussenevaluatie geven echter aan dat zij een plek in het centrum fijner zouden vinden. Een van de betrokken professionals vertelt dat de sociale werkvoorziening een bekende naam is voor jongeren en mogelijk een drempel vormt om te komen. Hetzelfde geldt voor een andere locatie van Neos, waar ook een paar activiteiten van de jongerencampus hebben

plaatsgevonden. Het betreft een locatie voor begeleid wonen. Een van de jongeren vertelt daarover:

> Van die locatie dan denk ik dan kun je niet verwachten dat iedereen komt, dat is niet zo'n fijne plek, je kan ook jongeren krijgen die van een andere plek zijn, buiten Neos om en er zitten andere mensen die daar wonen. Fijn voor de jongeren die daar wonen, maar niet voor deelnemers van de campus. [Uit tussenevaluatie]

Wat weten we hierover uit eerdere projecten?

Hoewel ons eerdergenoemde onderzoek naar zorgsamenbuurten niet specifiek op jongeren gericht was, leerde dit project ons dat de locatie ertoe doet en dat je goed moet nadenken over de plek waarop je mensen samen wilt brengen. In dit project wees de gemeente bijvoorbeeld een bejaardenhuis aan als ontmoetingsplek maar daar bleken veel inwoners niet naartoe te willen komen. Zij wilden niet met een bejaardenhuis geassocieerd worden (Van der Sanden, 2018a). Samenhangend met bovenstaand punt bleek dat inwoners de zorgsamenbuurt regelmatig identificeerden met mensen die om wat voor reden dan ook kwetsbaar zijn: eenzame mensen, mensen die net hun partner hebben verloren, dementerende ouderen. Dit zijn groepen waar zij zichzelf niet toe rekenden en waar ze niet bij wilden horen. De zorgsamenbuurt werd daarmee als iets voor anderen; 'het is mooi dat het bestaat voor mensen die kwetsbaar en zielig zijn, maar daar hoor ik niet bij' (Van der Sanden, 2018a).

In het kader van bereikbaarheid liet eerder onderzoek naar pedagogische vrijplaatsen zien dat het daarbij niet alleen gaat om bereikbaarheid, maar ook om toegankelijkheid. Het betreft daarbij niet alleen de fysieke ruimte, maar ook de mentale ruimte, die door de omgeving kan worden beïnvloed en van invloed is op het gevoel dat je kunt ontdekken en leren zonder prestatiedruk (Van Gent & Kooijmans, 2024).

Conclusie en vooruitblik

Met deze rapportage hebben we op basis van een (zeer) kleinschalige onderzoek de eerste ervaringen met de startfase van de jongerencampus in kaart gebracht aan de hand van vijf thema's: groepssamenstelling, opbrengsten voor jongeren, manier van begeleiden, inspraak voor jongeren en een herkenbare en toegankelijke locatie. Hoewel nog klein van opzet is de jongerencampus tot nu toe van waardevolle betekenis voor de jongeren die deelnemen.

- Een vaste kern van ongeveer 7 jongeren, met daarnaast wisselende gezichten, doet mee aan de activiteiten van de campus. Hoewel zij van elkaar verschillen, delen zij een aantal kenmerken met elkaar waardoor er al gauw een veilige en vertrouwde sfeer is ontstaan waarbinnen de jongeren elkaar kunnen steunen. De jongeren geven aan dat zij het fijn vinden om vertrouwde gezichten te zien.
- Zij ontmoeten er andere jongeren, vinden (h)erkenning en steun bij elkaar, leren nieuwe vaardigeden, en krijgen toegang tot bronnen waar ze anders geen toegang toe hadden gehad. Het sociale element is voor de jongeren de voornaamste drijfveer om deel te nemen, maar sommigen van hen benadrukken dat ze door middel van deelname ook graag aan hun persoonlijke ontwikkeling werken.
- Er is nog weinig sprake van zogenaamde bridging sociale contacten, maar de vraag is tegelijkertijd in hoeverre dat in dit stadium al reëel zou zijn.
- Jongeren waarderen het dat de begeleiders van de activiteiten bij hen aansluiten qua leeftijd en leefwereld. Ook vinden ze het fijn dat er een ontspannen sfeer is met ruimte voor humor. Tegelijkertijd geven ze aan dat er meer aandacht zou mogen zijn voor flexibiliteit en voor de invulling en de begeleiding van de onderdelen die te maken hebben met mentale gezondheid.
- Aan inspraak van jongeren wordt vormgegeven doordat een paar (wisselend in samenstelling) jongeren mogen meedenken tijdens bijeenkomsten van de projectgroep. Aanvullend hierop mogen na afloop van iedere activiteit alle jongeren die hebben deelgenomen hun mening geven over de activiteit en wensen ten aanzien van de volgende bijeenkomst door middel van het invullen van een digitale evaluatie. Er is nog weinig ruimte voor andere vormen van inspraak (bijvoorbeeld door samen een agenda te bepalen).
- Als locatie is nu gekozen voor een locatie van Neos, waar ook dagbesteding wordt georganiseerd. Voor sommige jongeren is deze plek vertrouwd, anderen geven aan dat zij de activiteiten liever op een meer centrale plek georganiseerd zouden willen zien. Ook is onduidelijk in hoeverre deze plek aansprekend is voor jongeren van buiten Neos.

Vooruitblik

De vijf thema's leveren input voor een aantal overdenkingen en vraagstukken, waar Neos bij het vormgeven aan het vervolg van de jongerencampus aandacht aan zou kunnen besteden:

- De verhouding tussen bonding en bridging kapitaal: jongeren vinden het fijn om vertrouwde gezichten te zien en vinden het prettig om herkenning bij elkaar te vinden. Dit soort bonding sociaal kapitaal biedt veiligheid en zorgt voor sociale cohesie en een stevige identiteit. Een belangrijke ambitie van de campus was echter dat jongeren ook andere jongeren van buiten hun eigen bubbel zouden ontmoeten. Een uitdaging ligt daarmee in het leggen van verbinding met jongeren die op het eerste gezicht anders lijken en een andere achtergrond hebben (zogenaamd bridging kapitaal). Uit onderzoek weten we dat dit soort bridging contacten belangrijk zijn voor sociale mobiliteit en voor het versterken van sociale netwerken (Szreter, 2000). Neos zou kunnen nadenken over de vraag hoe jongeren wel veiligheid en herkenning kunnen blijven ervaren en tegelijkertijd ook jongeren van een andere achtergrond en leeftijd te kunnen ontmoeten.
- In het verlengde hiervan is het belangrijk om na te denken over een goede en representatieve locatie voor de jongerencampus. Als het doel inderdaad is om ook jongeren van buiten Neos en zonder ondersteuningsvragen aan te trekken, dan is het een overweging om op zoek te gaan naar een meer neutrale en centrale locatie. Tegelijkertijd is de huidige locatie vertrouwd terrein en biedt deze veel mogelijkheden. Het is in dit stadium in ieder geval belangrijk dat Neos zich realiseert dat de locatie ertoe doet.
- Voor wat betreft het echt samen met jongeren vormgeven aan de jongerencampus en het rechtdoen aan hun stem is het volgende te overwegen:
    - Jongerenparticipatie is een geduldig proces: het is belangrijk om de tijd te nemen voor het bouwen aan een veilige basis.
    - Overweeg om toe te werken naar een vaste (en representatieve) vertegenwoordiging van jongeren in de projectgroep, die bovendien begeleid worden bij hun rol (bijvoorbeeld door middel van coaching en trainingen) en werk toe naar een gelijkwaardige positie van deze jongeren binnen de projectgroep (vraag niet alleen naar hun mening, maar laat ze bijvoorbeeld ook mee de agenda bepalen). Op deze manier doen deze jongeren niet alleen relevante leerervaringen op maar wordt de jongerencampus echt een campus van en voor jongeren waarin professionals en jongeren taken en macht delen.
    - Probeer ook tijdens de bijeenkomsten aandacht te hebben voor inspraak van jongeren, bijvoorbeeld door aan het begin en tussentijds te checken of de inhoud van de bijeenkomst nog steeds aansluit bij hun energie en behoeften.
- De jongerencampus lijkt in potentie veel mogelijkheden te bieden voor jongeren om een sociaal netwerk te vormen, specifieke vaardigheden te leren en te werken aan hun persoonlijke ontwikkeling. Deze zaken gebeuren nu soms nog onbewust. Neos

zou hier bewuster op kunnen inzetten en gerichter kunnen evalueren, om vervolgens deze opbrengsten meer te kunnen uitdragen (in subsidieaanvragen).

- Hoewel de bijeenkomsten tot nu toe worden gewaardeerd door de jongeren en zij te spreken zijn over de manier waarop de begeleiders aansluiten bij hun leefwereld, verdient het aanbeveling om, samen met jongeren, na te denken over de wijze waarop de begeleiding vorm moet krijgen. Waar moet een goede begeleider aan voldoen, in hoeverre hebben alle begeleiders ervaring met jongeren met een ondersteuningsbehoefte en met het begeleiden van groepen en groepsdynamica? En als deze ervaring er niet (voldoende) is, hoe is dit dan te ondervangen (bijvoorbeeld door in duo's te werken)? Het is daarnaast belangrijk om bijeenkomsten samen te evalueren en voor te bereiden en te investeren in professionalisering van de begeleiding.

Voor al bovenstaande punten geldt dat het belangrijk is om te leren van andere en soortgelijke initiatieven. Er zijn immers meer soortgelijke initiatieven in de stad en de regio. Het kan waardevol zijn om te bekijken hoe deze initiatieven elkaar kunnen versterken en waar misschien samenwerking mogelijk is. Op die manier kan de jongerencampus verder uitgroeien naar een stevige ‘community'. Het lectoraat sociale veerkracht zou hier, in afstemming met het lectoraat Samenlevingspedagogiek, door middel van nader onderzoek en kennisdeling een rol in kunnen spelen. De jongerencampus sluit inhoudelijk goed aan bij de toekomstige drie themalijnen van het lectoraat Sociale Veerkracht: versterken van sociaal kapitaal en sociale cohesie, bevorderen van capaciteitsontwikkeling en sociaal leren en versterken van democratie en zeggenschap.

Tenslotte willen we benadrukken dat het opzetten van een jongerencampus geen snelle interventie en geen quick fix is. Het zou mooi zijn als Neos vanuit deze eerste positieve ervaringen de tijd en middelen vindt om de campus verder door te ontwikkelen.

Geraadpleegde literatuur

Abdallah et al. (2023). Agency arrangeren. Speelruimte voor jongeren als changemakers. Literatuurstudie. Geraadpleegd van https://www.kenniscentrumongelijkheid.nl/wp2023/wp-content/uploads/2023/04/Literatuurstudie-Agency-Arrangeren-DEF.pdf

Boeije, H. (2015). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom.

Dekker, E. (2022). Jeugdparticipatief ontwerpen van een pedagogische vrijplaats. Breda/Tilburg: Avans Hogeschool Social Work & Fontys Hogeschool Pedagogiek | Lectoraat Opvoeden voor de Toekomst.

De Winter, M. (2017). *Pedagogiek over hoop. Het onmiskenbare belang van optimisme in opvoeding en onderwijs*. Afscheidsrede. Utrecht: Universiteit Utrecht.

De Winter, M. (2024). *Medemenselijk opvoeden. Samenlevingspedagogiek voor een hoopvolle en daadkrachtige generatie.* Amsterdam: SWP.

Kierkels, A. & Roĉak, M. (2024). Fontys Sociale Studies, Lectoraat Sociale Veerkracht. Werkplaats Sociaal Domein Noord-Brabant Fontys 23-26.

NJI (2018). Top 10 beschermende factoren. Voor een positieve ontwikkeling van jeugdigen. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd van https://www.nji.nl/sites/default/files/2021-05/Top-tien-positieveontwikkeling-jeugd_0.pdf

Sieckelinck, S. (2018). Reradicaliseren. Ronselen voor een betere wereld. Leuven: Lannoo Campus.

Sieckelinck, S. & Kaulingfreks, F. (2022). Speelruimte voor identiteit. Samenwerken aan veerkrachtige identiteitsvorming van jongeren. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Szreter, S. (2002). The State of Social Capital: Bringing Back in Power, Politics, and History. Theory and Society, 31(5), 573-621.

Szreter, S., & Woolcock, M. (2004). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. International Journal of Epidemiology, 33, 650-667.

Urwin, P., Di Pietro, G., Sturgis, P., & Jack, G. (2008). Measuring the Returns to Networking and the Accumulation of Social Capital: Any Evidence of Bonding, Bridging, or Linking? American Journal of Economics and Sociology, 67(5), 941-968.

Van der Sanden, J., Middendorp, I. & Meiling, S. (2018). Bruggen bouwen tussen jongeren en (jeugd)beleid. Rapportage innovatienetwerk jeugd. Eindhoven: Fontys Hogeschool.

Van der Sanden, J. (2018a). Eindrapportage Reflexielab. Deelproject Zorgsamenbuurten. Eindhoven: Fontys Hogescholen

Van der Sanden, J. (2018b). De verborgen gebreken van buurtinitiatieven. Online geraadpleegd van https://www.socialevraagstukken.nl/de-verborgen-gebreken-van-buurtinitiatieven/

Van der Sanden, J., Peels, F. & Feringa, D. (2022). Het gaat niet om wat je kunt, maar om wie je bent. Een onderzoek naar de werkwijze van een kleinschalige jongerenwerkplaats. Eindhoven: Fontys Hogeschool.

Van der Sanden, J. (2025). Bruggen bouwen tussen jongeren en (jeugd)beleid. Rapportage Innovatienetwerk Jeugd. Eindhoven: Fontys Hogeschool.

Van der Zwet, R., Van der Sanden, J. & Dooren-Sulsters, E. (in druk). Veerkrachtontwikkeling bij jongeren. Een literatuuronderzoek naar de invloed van informele scholing.

Van Gent, M. & Kooijmans, M. (2024). Empty Farm to Fill. Ontwerpprincipes voor pedagogische vrijplaatsen, om samen met jongeren te kunnen werken aan een veerkrachtige identiteitsontwikkeling. Tilburg: Lectoraat Opvoeden voor de Toekomst | Fontys Pedagogiek. DOI: 10.48544/b862c4c7-9c62-4515-9d25-65f600f01e75

Van Pelt, M., & Ročak, M. (2023). Sociaal werken aan veerkracht. Lectorale rede. Eindhoven: Fontys Hogeschool.

Van Pelt, M., Spierts, M., Verhoeven, I. & Ham, M. (2025). Conclusie – Van hoop naar handelen. In: Spierts, M., Verhoeven, I., Van Pelt, M. & Ham, M. (red) (2025), Democratie dichterbij. De belofte van democratisch professionalisme (pp. 177-187). Amsterdam: Van Gennep.

Verhoeven, I., Spierts, M., Van Pelt, M. & Ham, M. (2025). Inleiding – Democratie dichterbij. In: Spierts, M., Verhoeven, I., Van Pelt, M. & Ham, M. (red) (2025), Democratie dichterbij. De belofte van democratisch professionalisme (pp. 11-19). Amsterdam: Van Gennep.